

УДК 330.341.42:32

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

© Джура Р. О.

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова (Київ, Україна)

E-mail: zhizhkot@gmail.com, ORCID 0000-0003-4318-1166

Анотація. *Актуальність проблеми.* Періодизація еволюції теорії економічної політики базується на відмінностях визначення предмету економічної теорії – як частини філософії моралі, як науки про матеріальне багатство націй, як науки про раціональну поведінку людей. **Цілі дослідження:** представляється доцільним проаналізувати основні ідеї класичної політичної економіки. **Аналіз останніх досліджень і публікацій** – розглядаються підходи, обґрунтовані у свій час такими мислителями, як Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк, Г. Гегель, К. Маркс, Дж. Роулз, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Кейнса, Л. фон Мізеса, М. Фрідмана, Ф. А. фон Хайєка, Р. Кохане, В. Андрущенко, В. Воронкова, Р. Олексенко та інші. **Методологія дослідження.** Методологічну основу дослідження складає система загально наукових та загально доповнюючи методів дослідженнях. Використано метод системного аналізу, дедуктивний та дедуктивний аналіз, структурно – функціональний та порівняльний аналіз, історичний та метод спостереження, тощо. **Виділення недосліджених частин загальної проблеми.** Залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого вивчення питання напрямів удосконалення теоретико-методологічних засад реалізації державної економічної політики в сучасних умовах. **Постановка завдання.** Визначити сутність державної економічної політики та окремлети основні її елементи. Розглянути основні етапи та принципи реалізації державної економічної політики. Узагальнити теоретико-методологічні засади реалізації державної економічної політики в сучасних умовах. **Виклад основного матеріалу.** Складні та суперечливі процеси сучасних суспільних трансформацій і необхідність подолання кризових явищ в економіці вимагають відповідного впливу держави та чітко діючої системи соціально-економічного управління шляхом формування та реалізації ефективної державної економічної політики. **Висновки.** Основі теоретичні напрямки характеризують основні моделі реалізації економічної політики: ліберальну, та державну. Між окресленими альтернативними моделями існує значний діапазон проміжних способів реалізації економічної політики, у межах яких державна регуляція обмежуються певними сферами.

Ключові слова: людина, економіка, політика, економічна політика, держава.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Лібералізм (фр. Libéralisme) являє собою філософську, політичну та економічну теорію, а також ідеологію, яка виходить з положення про те, що індивідуальні свободи людини є правовим базисом суспільства та економічного ладу [3, с. 5]. Ліберальну течію у політичній економії пов'язують з іменами А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Кейнса, Л. фон Мізеса, М. Фрідмана, Ф. А. фон Хайєка, Р. Кохане та ін. Вона ґрунтується на ідеї економічної свободи як філософської бази лібералізму, обстоює вільну торгівлю та вільні ринки, спираючись на класичну та неокласичну парадигми.

Метою даного дослідження є аналіз основних етапів еволюції державної економічної політики.

Цілі дослідження: представляється доцільним проаналізувати основні ідеї класичної політичної економіки.

Відповідно до класичної теорії, метою економічної політики є максимізація добробуту, яка досягається при економічній свободі [4]. А. Сміт та Д. Рікардо обґрунтували ідеологію економічного лібералізму і принципів економічної політики laissez-faire. Ідея «невидимої руки» стала узагальненим вираженням обмеженого втручання держави в економіку. На думку А. Сміта, держава несе відповідальність лише за такі сфери, як оборона країни, «утримання короля та його двору», правосуддя,

Основні етапи еволюції державної економічної політики

карбування монет [там же, с. 25]. Це означає, що держава повинна забезпечувати безпеку життя людини, його власності, розв'язувати спірні питання, гарантувати дотримання встановлених у суспільстві правил. Тобто держава бере на себе те, що індивідуум не здатний виконати самостійно або виконує це неефективно. **Об'єктом дослідження** є еволюція державної економічної політики. **Предметом** дослідження виступають механізми ринкових відносин за умов глобалізації.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження складає система загально наукових та загально доповнюючі методів дослідження. Використано метод системного аналізу, дедуктивний та дедуктивний аналіз, структурно – функціональний та порівняльний аналіз, історичний та метод спостереження, тощо.

Виклад основного матеріалу. Основним регулятором економічних процесів є ринковий механізм, який ефективно регулює розподіл ресурсів на всіх ринках та автоматично забезпечує рівновагу між попитом і пропозицією. За наявності такого механізму держава не повинна втручатися в економіку. Характеризуючи систему ринкової економіки вчений вважав, що головною рушійною силою економічного розвитку є намагання підприємців реалізувати свої власні інтереси, що призводить до збільшення як його власного багатства, так і суспільства в цілому. Але головною умовою досягнення цього є забезпечення державою для всіх суб'єктів господарювання реалізації та гарантування свободи вибору сфери діяльності, свободи конкуренції та свободи торгівлі [5, с. 52].

При цьому А. Сміт наголошує на трьох важливих обов'язках, які належать до компетенції держави: захист суспільства від насильства та посягань з боку інших незалежних суспільств; захист, наскільки це можливо, кожного члена суспільства від несправедливості й утиску його іншими членами суспільства або зобов'язання встановлення точного справляння правосуддя; заснування та утримання таких суспільних установ і таких суспільних робіт, які, будучи найбільш корисними для суспільства в цілому, не можуть, проте, своїми прибутками відшкодувати витрати окремої людини або невеликого співтовариства [6, с. 501, 512, 520]. Оскільки

виконання зазначених функцій потребує наявності відповідних фінансових ресурсів й запровадження механізму їх акумулювання, А. Сміт акцентує увагу також на формуванні державою податкової системи та визначає її принципи (пропорційність, визначеність, зручність, необтяжливність), зміст яких детально розкриває у своїй фундаментальній праці [там же, с. 588–589].

Услід за А. Смітом, інший відомий представник класичної школи – Д. Рікардо, відстоюючи принципи економічного лібералізму та невтручання держави в економіку, значну увагу приділяв питанням формування державної системи оподаткування. У своїй праці «Початок політичної економії та оподаткування». Д. Рікардо підкреслює необхідність оподаткування як інструменту наповнення державної скарбниці та одночасно розкриває негативний вплив податків на розвиток національної економіки та на рівень добробуту громадян у разі їх застосування без належного обґрунтування.

З часом прихильники лібералізму все частіше стикалися зі складним для них вибором між вірою у вільну конкуренцію і прагненням до суспільного блага. Тому в рамках лібералізму виявились дві тенденції: для однієї головним залишився принцип вільного підприємництва і невтручання держави в економіку; для іншої, реформістської, курс на поєднання ліберальних цінностей з активною роллю держави у вирішенні соціальних проблем. Зокрема, останній представник школи класичної політичної економії Дж. С. Мілль, який жив і працював вже у середині ХХ ст., не заперечував можливості та бажаності втручання держави в економічні процеси. «Уряд, зазначає вчений, має брати на себе все те, виконання чого є бажаним для загальних інтересів людства і майбутніх поколінь або поточних інтересів членів суспільства, які потребують допомоги ззовні, якщо все це за своєю природою не може винагородити приватних осіб або суспільство, які доклали свої зусилля» [7, 489–491]. Він вважав, що держава має фінансувати науку, створювати ринкову інфраструктуру, а також проводити соціальну політику.

Утилітарна теорія суспільного добробуту І. Бенґама, сприяла формуванню нової методологічної основи економічної політики. Англійський філософ і юрист вважав, що свобода межує із свавіллям. Тому індивід не

має сподіватися на буцімто належні йому від природи права і свободи, а дбати про себе і своє благополуччя. І. Бентам визнавав реальним правом лише те, що встановлено державою. Критерієм оцінки цього права є користь, а його метою – щастя найбільшої кількості людей [8, с.54]. Він запропонував концепцію аналізу задоволень та страждань, відповідно до якої доцільно здійснювати перерозподіл доходів між багатими і бідними для забезпечення максимального добробуту в суспільстві. Ця концепція сприяла поширенню ідей «маржиналістської революції», яка змінила методологічні та теоретичні основи економічної політики.

Праці В. Парето зробили вирішальний внесок у формування теорії економіки добробуту (теорії економічної політики). За допомогою кривих байдужості В. Парето проаналізував ефективні умови розміщення ресурсів, на основі чого була сформульована перша теорема економіки добробуту «Парето-оптимум» – критерій економічної ефективності. Відповідно до цього критерію, підвищення ефективності відбувається, коли підвищується добробут хоча б одного індивіда без погіршення добробуту інших. Якщо при певному стані економіки жодні зміни у виробництві і розподілі не можуть підвищити добробут хоча б одного суб'єкта, не знижуючи добробуту інших, то такий стан називається ефективним (оптимальним) за Парето. Отже, Парето-ефективність є нейтральною до неекономічних цінностей суспільства (справедливості, свободи, гуманізму). Перевага критерію оптимальності Парето полягає в тому, що його застосування не вимагає порівняння чи додавання індивідуальних корисностей. В цілому представники маржиналізму (неокласики) вважали, що фіскальна політика неефективна, оскільки вона впливає лише на структуру сукупних витрат, витісняючи приватні інвестиції. А стимулююча монетарна політика держави може призвести, за кількісною теорією грошей, тільки до інфляції. Тому неокласики відводили державі лише наступні функції: виробництво суспільних благ, стримування діяльності монополій, усунення зовнішніх ефектів, підтримку безпеки, законності, правопорядку (9).

У зв'язку з кризою класичного лібералізму, спричиненою широкомасштабним порушенням економічної рівноваги в ринковій економіці

на початку ХХ ст., відбулись принципові зміни у методології економічної політики. Вагома роль у цьому процесі належить англійському вченому Дж. М. Кейнсу, який у своїй праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» (1936) довів, що ринкова економіка є внутрішньо нестабільною, адже у неї немає механізму, який би забезпечував повну зайнятість. На цій підставі науковець прийшов до висновку, що функція регулювання економіки має належати державі, й заклав уявлення про економічну політику як загальну волю, втілену в державному регулюванні. Теоретичні дослідження соціальної функції добробуту сформували повну нормативну теорію, що досліджувала проблеми благополуччя різних економіко-політичних устроїв суспільства та механізмів здійснення соціального вибору. Остання досі відома як макроекономічний аналіз й орієнтується на пріоритетний аналіз макроекономічних залежностей та процесів, факторів економічної стабільності та циклічності [10, с. 4].

Власне кейсіанство окремі дослідники називають однією найвпливовіших доктрин сучасності наряду з марксизмом і лібералізмом. Вона так само як марксизм і лібералізм породжує відповідний економічний порядок. Такий кейнсіанський або експериментальний економічний порядок, що базується на теоретичних висновках Дж. М. Кейнса про недопустимість «грубого» втручання в економіку, але необхідність її «тонкого настроювання» за допомогою монетарної та фіскальної політики, апелює до забезпечення повної зайнятості і уникнення економічних криз. Натомість, довготривала практика застосування кейнсіанських методів призводить до знищення економічних пропорцій і зменшення ефективності розвитку суспільно-економічної системи, знижуючи процес ринкової еволюції та обмежуючи інноваційний розвиток економіки [11, с. 41-42].

На зміну кейнсіанству у другій половині ХХ ст. прийшов монетаризм, народження якого пов'язують з публікацією в 1956 р. статті «Кількісна теорія грошей: нове формулювання» Мілтона Фрідмена. Концепція монетаризму отримала також розвиток у працях американських економістів К. Брукнера, А. Мелтцер, Г. Саймонса, І. Фішера, А. Шварц та ін. Суть монетаризму самі прихильники цієї концепції

часто формулюють у вигляді свого роду гасла: «Money matters» («Гроші мають значення»). На противагу кейнсіанству, монетаризм знову розглядає ринкову економіку як саморегулюючу систему, акцентуючи увагу на конкурентоспроможності ринків та здатності системи вільної конкуренції забезпечити високий ступень макроекономічної стабільності. Монетаристи вимагали обмеження дискреційного регулювання як необхідної передумови сталого безкризового розвитку, ставили під сумнів механізм бюджетного мультиплікатора, де зміна податкових ставок і видатків бюджету забезпечує зростання національного доходу, намагались спростувати твердження кейнсіанців про сильний і позитивний вплив бюджетних заходів на стан платоспроможного попиту, зайнятості та цін [12, с. 59].

У соціологічних роботах М. Фрідмена стверджується принцип повної свободи діяльності кожного індивіда, а роль держави зводиться до захисту приватної власності. Конкретний індивід діє самостійно, на свій страх і ризик. Світ бачиться як сукупність індивідів, об'єднаних товарно-грошовими зв'язками. Серед різних інструментів, що впливають на економіку, перевагу пропонується віддати грошовим інструментам. Саме вони (а не адміністративні, не на ціні інструменти, не податкова система) здатні щонайкраще забезпечити економічну стабільність як головну мету регулювання [13, с. 295-300].

Ідеолог неолібералізму Ф. А. фон Хайек критикував як кейнсіанську, так і монетаристську концепцію економічної політики. Він вважав, що вибір між інфляцією й безробіттям – це арена політичної боротьби й у дійсності вибір здійснюється між політичною доцільністю та економічною необхідністю. Як правило, перемагає перша [14].

Услід за М. Фрідманом і Ф. Хайеком прихильники «логічної та практичної нездійсненності соціалізму» Л. Мізес, М. Вебер, А. Пігу, А. Лернер та ін. знаходять аргументоване підтвердження тому, що не держава, а вільне підприємництво на базі приватної власності і вільного ринку забезпечує оптимальну пропорційність у розподілі ресурсів, відновленні капіталу і задоволенні потреб суспільства [15, с. 55],

демонструючи прихильність ліберальній ідеології.

Ідейно близькими до ліберальної течії є «теорія суспільного вибору» та похідна від неї «теорія ендогенного визначення економічної політики». Теорія суспільного вибору нобелівського лауреата з економіки Дж. Б'юкенена базується на мікроекономічних передумовах щодо раціональної поведінки максимізуючи власні функції економічних суб'єктів. Дж. Б'юкен вважав економічну політику процесом обміну між суб'єктом і державою, де кожен добровільно погоджується обмінювати частку витрат за змістом державних служб за послуги, одержувані спільно [16, с.342]. Основна ідея його теорії – це визнання того, що використання інструментів економічної політики залежить від змінних, що впливають на рішення максимізуючи свої цільові функції суб'єктів політичного ринку.

Варто відзначити, що раціональний вибір, який акцентує увагу на індивідуальному виборі в умовах невизначеності, є домінуючим у сучасному економічному мейнстрімі (неокласика, постнеокласика). Його суть полягає у максимізації корисності на основі перевищення доходів над витратами. Модернізований варіант теорії раціонального вибору останнім часом знаходить своє втілення в концепціях експериментальної та нейроекономіки [17, 18-19].

У сучасному лібералізмі ключовою є позиція про необхідність досягнення фундаментальної гармонії інтересів між державами внаслідок вільного обміну між ними товарами та послугами, поглиблення співпраці. Наріжним каменем лібералізму залишається концентрація уваги на поведінці індивідуумів, фірм і держав. Дотримуючись основних принципів лібералізму, визначальною категорією ліберальної економічної політики є конкуренція. Внаслідок цього, головним завданням уряду повинна стати підтримка конкуренції та недопущення монопольних тенденцій в економіці. Тому ліберальна концепція передбачає необхідність управління економічними відносинами з боку держави шляхом встановлення відповідних торговельних режимів, правил, норм і стандартів з метою забезпечення еквівалентного обміну між країнами, недопущення недобросовісної конкуренції тощо [там же, 14].

Необхідність прямого втручання держави в економіку доводять представники марксистського підходу С. Сімонді, К. Маркс, В. Ленін, М. Калецький, О. Франк, Р. Кох та ін. Ще до появи «Капіталі» К. Маркса, де обґрунтовується вплив класових конфліктів на колювання випуску продукції, ідея необхідності безпосереднього державного регулювання економіки обґрунтовується представником економічного романтизму С. Сімонді [18]. Критикуючи капіталізм вільної конкуренції, він доводить, що постійним супутником капіталізму є економічні кризи, які призводять до зубожіння трудящих і концентрації національного багатства в руках обмеженої кількості людей. Подібні ідеї здобули розвиток у працях окремих соціалістів-утопістів, однак найбільш переконливі аргументи на їх користь належать К. Марксу.

Розвиток капіталізму, на думку К. Маркса призводить до концентрації капіталу та монополізації окремих галузей економіки, посилює циклічність економічного розвитку, що обмежує можливості ринкових механізмів у регулюванні спадів виробництва, безробіття, інфляції. Розвиваючи концепцію трудової вартості, він дійшов висновку, що між працею і капіталом існує суперечність. Він вважав, що розв'язати останню можна шляхом зміни відносин між людьми з приводу виробництва і привласнення матеріальних благ у капіталістичному суспільстві. Так виникла політекономія праці, предметом якої є виробничі відносини.

Основні ідеї марксизму полягають у необхідності заміни стихійного капіталістичного розвитку свідомим, цілеспрямованим впливом держави на соціально-економічні процеси за допомогою загальнодержавних планів. Крім того, приватна власність повинна бути знищена й замінена суспільною (загальнонародною), що унеможливить експлуатацію людини людиною та викоренить нерівність між людьми. К. Маркс вважав, що капіталізм революційним шляхом має бути замінений на іншу суспільну систему. Продовжуючи ідеї К. Маркса, М. Калецький підкреслював, що кейнсіанська політика не враховує класових суперечностей, що можуть спричинити активізацію класу підприємців у напрямі скорочення економічної активності. Економічний спад викликав би посилення експансіоністської політики держави, що

спричиняли б нові політичні ділові цикли в економіці (19).

Як відомо, невдовзі марксистські ідеї були розвинуті російським політичним діячем В.І. Леніним та практично реалізовувались при побудові СРСР.

Нині марксистський підхід розглядає два основних положення: ринок праці та зайнятість за умов зростаючої інтернаціоналізації капіталу, з одного боку, та проблеми бідності й слабкорозвинутості країн третього світу — з іншого. Невпинне зростання транснаціональних корпорацій і глобально інтегрованих фінансових ринків загострює суперечності між реальним і фінансовим секторами світової економіки, відчутно послаблює економічну і політичну силу робітничого класу, веде до глибокого соціального розшарування в глобальному масштабі. Усе це породжує наростання політичних конфліктів як на індивідуальному рівні, так і на рівні груп, класів і цілих країн. По-перше, тенденція до зниження норми прибутку загострює капіталістичну конкуренцію та зумовлює зменшення рівня заробітної плати працюючих. По-друге, капіталізм характеризується нерівномірним розвитком, коли зростання багатства окремих центрів відбувається за рахунок інших. По-третє, марксизм стверджує про капіталістичне надвиробництво та недоспоживання широких мас, що деформує бізнес-цикл, підриває соціальну стабільність і неминуче породжує внутрішні та міжнародні конфлікти і навіть війни [17, с. 14].

Й нарешті, реалізм (націоналізм) сягає своїми коріннями античності, середньовіччя та епохи модерну. Характеризуючи даний напрям, оперують такими поняттями, як меркантилізм, неомеркантилізм, статистизм, державнобазовані теорії, владна політика, економічний націоналізм. Зокрема, меркантилісти вважали, що могутність держави є метою економічної політики. Потужний вплив на становлення даної економічної ідеології мала філософія природного права, що трактувала розвиток господарства та соціальних відносин на основі загальних, обов'язкових для всіх, чинних усюди і завжди норм. Апелюючи до держави, теоретики меркантилізму (Т. Мен, Дж. Стюарт, Ж. Б. Кольбер, Дж. Ло та ін.) розглядали її як організацію, спроможну забезпечити природні права людини, до яких належали власність і безпека. Соціальний зміст цього теоретичного підходу полягав у

Основні етапи еволюції державної економічної політики

тому, що на державу покладалися обов'язки щодо створення умов для зростання капіталістичного багатства. При цьому у межах даної доктрини найважливішими джерелами зростання багатства нації були визначені такі: стимулювання торгівлі, заохочення мануфактурного виробництва, розвиток грошового обігу та кредиту

[20, с.25-26]. Досліджуючи праці італійських представників меркантилізму, видатний український вчений-економіст І. Вернадський зазначав, що це вчення заповідало вченому світу ідею соціальної організації, державного влаштування, свідомого упорядкування господарського життя [21, с. 25].

Відомими прихильниками політики економічного націоналізму були А. Гамільтон (США) і Ф. Ліст (Німеччина). Обидва виступали за запровадження в своїх країнах протекціоністських заходів під час проведення індустріалізації. Представники німецької історичної школи, до якої окрім Ф. Ліста, належали ще К. Бюхер, Г. Шмоллер та ін., наголошували на необхідності аналізу економічних явищ і процесів з урахуванням умов конкретної країни та в історичній динаміці. Це, на їхню думку, дає змогу формувати цілеспрямовану економічну політику держави з метою забезпечення перспективного розвитку продуктивних сил країни. Найважливішою метою держави [25] представники даної школи вважали створення «державного господарства, яке в змозі було б задовольнити національною працею всі потреби своїх підданих, та шляхом жвавого обміну всередині країни використовувати в інтересах цілого всі природні багатства країни та всі індивідуальні сили народу». Конкретними засобами на шляху досягнення цієї мети, як зазначав К. Бюхер, мають бути: створення єдиної митної системи, стимулювання розвитку великої промисловості, надання державних субсидій, будівництво систем сполучення, державна підтримка розвитку науки та культури, усунення нерівності в оподаткуванні тощо [22, с. 142–143].

Досліджуючи народне господарство країни як єдину систему, інший представник даної школи Г. Шмоллер так само системно підійшов до функцій держави, які повинні являти собою «єдину торговельну, промислову й поземельну політику, єдиний податковий, митний і фінансовий устрій, державну грошову і кредитну систему,

організацію державних і общинних позик, державні, військові, шкільні, виховні заклади і піклування про бідних, державні шляхи сполучення у вигляді залізниць, каналів, пароплавних рейсів, державні колонії і міжнародні угоди...» [23, с.105]. Й нарешті, Ф. Ліст, чия теорія спиралася на принцип націоналізму, «виховного протекціонізму» та довгостроковості національної економічної політики значну увагу у своїх дослідженнях приділяв необхідності розвитку державного сектору економіки як невід'ємної складової народногосподарського комплексу, яка включає державні засоби уряду, споживання цих засобів та управління ними. Одночасно вчений наголошував на необхідності здійснення належного суспільного контролю за державним управлінням.

Суть економічного націоналізму, який також пов'язують з іменами Краснера, Гілпін, Стренч, полягає у формуванні сильної держави, чому має бути підпорядкований і економічний розвиток. Згідно з реалістичним підходом, припускається, що держава є головним актором політичної економії. Держава має пріоритет перед ринком, політична сила формує ринкові відносини. У міжнародній економічній системі немає єдиних правил, тут панує анархія, держави є суверенними і, діють на власний розсуд як суб'єкти найвищого рівня, а їм підпорядковуються усі інші актори, що керуються у своїх діях національними законодавствами [17, с. 15].

Зокрема, вихідним положенням неортодоксального реалізму С. Стренч, є положення про структурну силу, яка формує правила гри в певній сфері. Ті, хто формує такі правила, створюють оперативні рамки для усіх суб'єктів підприємництва, послабляючи позиції одних і надаючи переваги іншим. С. Стренч виділяє чотири ключові структури сили: безпека, виробництво, фінанси та знання і вторинні структури: транспорт, торгівля, енергетика, добробут. Значна увага приділена також недержавним акторам міжнародних економічних відносин. Традиційна міждержавна дипломатія доповнюється взаємовідносинами держава-фірма та фірма-фірма. Крім того, серед акторів фігурують бізнес-асоціації, бюрократичні і навіть мафіозні структури, що транснаціоналізуються, та підривають владу суверенних держав [там же, с. 16].

Висновки. Окреслені вище основи теоретичні напрямки безумовно не відбивають усієї багатоманітності економічних теорій, вони лише характеризують основні моделі реалізації економічної політики: ліберальну, що робить упор на вільну гру ринкових сил і на мінімізацію участі держави в економіці та державну (дирижістську), що наполягає на

активній участі держави в економіці (причому не тільки в якості реформатора, але і діючого суб'єкта, державного підприємця та інвестора) [24, с. 68]. Між окресленими альтернативними моделями існує значний діапазон проміжних способів реалізації економічної політики, у межах яких державна регуляція обмежується певними сферами.

Список використаних джерел

1. Бородин А. Д. Еволюція теоретичних основ державного регулювання економіки. *Международный научный журнал. Экономические науки*. 2015. № 8. С. 96-100.
2. *Global Political Economy*. Third Edition. Ed. by J. Ravenhill.- Oxford University Press, 2011.
3. Гай-Нижник П. П. Лібералізм як філософська, політична та економічна теорія: нарис історії становлення та розвитку. Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник". 2014. Вип. 88. С. 5-14.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Эксмо, 2007. 960 с.
5. Тищенко О.П. Держава і її функції в економіці: ретроспективний аналіз наукових теорій докейнсіанського періоду. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 7 (133). С.49-60.
6. Бородин А. Д. Еволюція теоретичних основ державного регулювання економіки. *Международный научный журнал. Экономические науки*. 2015. № 8. С. 96-100.
7. Миль Дж.С. Основы политической экономии // *Мировая экономическая мысль*. Сквозь призму веков: В 5 т. М.: Мысль, 2004. Т. 1. От зари цивилизации до капитализма. С. 473–494.
8. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательств. СПб.: Издание «русской книжной торговли», 1867. 678 с.
9. Шибасва Н.В. Теорії економічної політики. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. 2014. № 7. С. 188-195.
10. Король М.М. Аналіз і еволюція кейнсової теорії та кейнсіанства, їх вплив на становлення і розвиток науково-кадрового потенціалу. *Економіка. Управління. Інновації*. 2013. Вип. № 2 (10)
11. Головка І.В. Механізми впровадження і реалізації ліберально-демократичних практик у політико-економічному вимірі. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2015. Вип. 1 (2). С. 35-51
12. Озерчук О.В. Розвиток економічних теорій антициклічного податкового регулювання. *Наукові праці НДФІ*. 2011. Вип. 2 (55). С. 55-64.
13. Финансовые и денежно-кредитные методы регулирования экономики: теория и практика: учебник под ред. М. А. Абрамовой, Л. И. Гончаренко, Е. В. Маркиной. – М.: Издательство Юрайт, 2015. 551 с
14. Хайек Ф. Дорога к рабству. М.: Экономика, 1992. 176 с.
15. Зубчик А.О. Держава: економічна свобода і політична необхідність Актуальні проблеми державного управління, педагогіки і психології. 2013. Вип. 2 (11). С. 51-56.
16. Штерма І. А. Взаємозв'язок економіки і політики: особливості аргументації у промовах політиків. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). Мелітополь: Люкс, 2013. № 2. С. 342-351.
17. Філіпенко А. Методологічний дискурс міжнародної економічної політики. *Міжнародна економічна політика*. 2013. № 1 (18). С. 5-20.
18. Сисмонди С. Новые начала политической экономии, или о богатстве и его отношении к народонаселению. *Мировая экономическая мысль*. Сквозь призму веков: В 5 т. М.: Мысль, 2004. Т. 1. От зари цивилизации до капитализма. С. 519-532.
19. Тищенко О.П. Держава і її функції в економіці: ретроспективний аналіз наукових теорій докейнсіанського періоду. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 7 (133). С.49-60.
20. Чистякова С. В. Формування концептуальних засад теорії економічного розвитку у світовій економічній науці (XVI-XIX ст.). *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2013. Вип. 46. С.22-43.
21. Вернадский И.В. Критико-историческое исследование об итальянской политической литературе до начала XIX века. М., 1849. – 118 с.
22. Бюхер К. Возникновение народного хозяйства. *Мировая экономическая мысль*. Сквозь призму веков: В 5 т. М.: Мысль, 2005. Т. 3. Эпоха социальных переломов. С. 138–146.
23. Шмоллер Г. Народное хозяйство. *Мировая экономическая мысль*. Сквозь призму веков: В 5 т. М.: Мысль, 2005. Т. 3. Эпоха социальных переломов. С. 103–115

24. Горник В. Г. Державна політика забезпечення конкурентоспроможності національної економіки: умови, важелі та механізми. Донецьк: Юго-Восток, 2011. 400 с.
25. Олексенко Р. И. Философия, мировоззрение и мораль современного предпринимателя как составная экономико-социального развития общества. Социосфера: науч.-метод. и теор. журнал. 2013. № 1. С. 31-37.
26. Планування та прогнозування в умовах ринку. К.: Професіонал, 2006.

REFERENCES

1. Borodyn, A. D. (2015). Evoliutsiia teoretychnykh osnov derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky. Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal. Ekonomicheskyye nauky. № 8. 96-100 [in Ukrainian].
2. Global Political (2011). Economy. Third Edition. Ed. by J. Ravenhill.- Oxford University Press [in English].
3. Hai-Nyzhnyk, P. P. (2014) Liberalizm yak filozofska, politychna ta ekonomichna teoriia: narys istorii stanovlennia ta rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats "Hileia: naukovyi visnyk" . Vyp. 88. 5-14 [in Ukrainian].
4. Smyt, A. (2007). Yssledovanye o pryrode y prychynakh bohatsva narodov. M.: Эkсмо, 960 s. [in Russian].
5. Tyshchenko, O.P. (2012). Derzhava i yii funktsii v ekonomitsi: retrospektyvnyi analiz naukovykh teorii dokeinsianskoho periodu. Aktualni problemy ekonomiky. № 7 (133). 49-60 [in Ukrainian].
6. Borodyn, A. D. (2015). Evoliutsiia teoretychnykh osnov derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky. Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal. Ekonomicheskyye nauky. № 8. 96-100 [in Ukrainian].
7. Myl, Dzh.S. (2004). Osnovy polytycheskoi ekonomyy // Myrovaia ekonomicheskaiia mysl. Skvoz pryzmu vekov: V 5 t. M.: Мысл, Т. 1. Ot zary tsyvylyzatsyy do kapytalizma. 473–494. [in Russian].
8. Bentam, Y. (1867). Vvedeniye v osnovaniya npravstvennosti y zakonodatelstv. SPb.: Yzdanye «russkoi knyzhnoi torhovly». 678 s. [in Russian].
9. Shybaieva, N.V. (2014). Teorii ekonomichnoi polityky. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho aharnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva. Ser.: Ekonomichni nauky. № 7. 188-195 [in Ukrainian].
10. Korol, M.M. (2013). Analiz i evoliutsiia keinsovoi teorii ta keinsianstva, yikh vplyv na stanovlennia i rozvytok naukovo-kadrovoho otentsialu. Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Vyp. № 2 (10) [in Ukrainian].
11. Holovko, I.V. (2015). Mekhanizmy vprovadzhennia i realizatsii liberelno-demokratychnykh praktyk u polityko-ekonomichnomu vymiri. Suchasne suspilstvo: politychni nauky, sotsiologichni nauky, kulturolohichni nauky. Vyp. 1 (2). 35-51 [in Ukrainian].
12. Ozerchuk, O.V. (2011). Rozvytok ekonomichnykh teorii antytsyklichnoho podatkovoho rehuliuвання. Naukovyi pratsi NDFI. Vyp. 2 (55). 55-64 [in Ukrainian].
13. Фулансовые у денежно-кредытные методы регулирования экономики: теория у практика: учебник под ред. М. А. Абрамовой, Л. У. Гончаренко, Е. В. Маркыной. – М.: Yzdatelstvo Yurait, 2015. 551 s. [in Russian].
14. Khaiek, F.(1992). Doroha k rabstvu. M.: Экономыка. 176 s. [in Russian].
15. Zubchuk, A.O. (2013). Derzhava: ekonomichna svoboda i politychna neobkhdnist Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohoky i psykholohii. Vyp. 2 (11). 51-56 [in Ukrainian].
16. Shterma, I. A. (2013). Vzaiemozviazok ekonomiky i polityky: osoblyvosti arhumentatsii u promovakh politykiv. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnologichnoho universytetu (ekonomichni nauky). Melitopol: Liuks. № 2. 342-351 [in Ukrainian].
17. Filipenko, A. (2013). Metodologichniy diskurs mizhnarodnoi ekonomichnoi polityky. Mizhnarodna ekonomichna polityka. 2013. № 1 (18). S. 5-20 [in Ukrainian].
18. Sysmondy, S. (2004). Новые nachala polytycheskoi ekonomyy, yly o bohatsve y eho otnoshenyy k narodonaseleniu. Myrovaia ekonomicheskaiia mysl. Skvoz pryzmu vekov: V 5 t. M.: Мысл. Т. 1. Ot zary tsyvylyzatsyy do kapytalizma. 519-532. [in Russian].
19. Tyshchenko, O. P. (2012). Derzhava i yii funktsii v ekonomitsi: retrospektyvnyi analiz naukovykh teorii dokeinsianskoho periodu. Aktualni problemy ekonomiky. 2012. № 7 (133). S.49-60. 195 [in Ukrainian].
20. Chystiakova, S. V. (2013). Formuvannia kontseptualnykh zasad teorii ekonomichnoho rozvytku u svitovii ekonomichnii nautsi (XVI-XIX st.). Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy. Vyp. 46. 22-43 [in Ukrainian].
21. Vernadskiy, I. V. (1849). Krytyko-ystorycheskoe yssledovanye ob ytalianskoi polytycheskoi lyterature do nachala KhIKh veka. M. 118 s. [in Russian].
22. Biukher, K. (2005). Voznyknovenye narodnoho khoziaistva. Myrovaia ekonomicheskaiia mysl. Skvoz pryzmu vekov: V 5 t. M.: Мысл. Т. 3. Эпоkha sotsyalnykh perelomov. S. 138–146 [in Russian].
23. Shmoller, H. (2005). 6Narodnoe khoziaistvo. Myrovaia ekonomicheskaiia mysl. Skvoz pryzmu vekov: V 5 t. M.: Мысл. Т. 3. Эпоkha sotsyalnykh perelomov. 103–115 [in Russian].
24. Hornyk, V. H. (2011). . Derzhavna polityka zabezpechennia konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky: umovy, vazheli ta mekhanizmy. Donetsk: Yuho-Vostok. 400 s. [in Ukrainian].

25. Oleksenko, R. I. (2013). Fylosofyia, myrovozzrenye y moral sovremennoho predprynmatelia kak sostavnaia ekonomyko-sotsyalnoho razvytyia obshchestva. Sotsyosfera: nauch.-metod. y teor. zhurnal. 2013. № 1. 31-37 [in Russian].

26. Planning and forecasting in a market. Kyiv: Professional. 2006 [in Ukrainian].

Dzhura, Roksolana - National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov (Kyiv, Ukraine)
E-mail: zhzhkot@gmail.com, ORCID 0000-0003-4318-1166

THE MAIN STAGES OF EVOLUTION OF STATE ECONOMIC POLICY

Abstract. The basics of the state economic policy and its evolution in socio-historical progress in civilization process are analyzed; the author studies the approaches substantiated in their time by such famous thinkers like Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, John Locke, Georg Hegel, Karl Marx, John Rawls; liberal substantiations suggested by Adam Smith, David Ricardo, John Maynard Keynes, Ludwig von Mises, Milton Friedman, Friedrich von Hayek, R. Cokhane in their works; utilitarian theory of social welfare by Jeremy Bentham, a representative of classical political economical school John Stuart Mill didn't deny the possibility and eligibility of state's interference in the economic processes; the utilitarian theory of social welfare by Jeremy Bentham, who suggested pleasures and suffering analysis concept according to which it is expedient to redistribute the income between the rich and the poor to provide the best welfare in the society that influenced the spreading of "marginalist revolution" ideas and which has changed the methodological and theoretical basics of economic policy. A considerable and significant contribution to the economic welfare theory developing (the theory of economic policy) was made by Vilfredo Pareto. With the help of the curves of indifference Vilfredo Pareto analyzed effective conditions of resources placing based on which the first theorem of welfare economy "Pareto optimum" – the criterion of economic effectiveness was developed. The conceptions of state economic policy suggested by the representatives of monetarism, keynesianism, marxism, economic nationalism and others are analyzed. There is a great range of intermediate ways of economic policy implementation between alternative models being analyzed within which the state regulation is restricted to certain spheres.

Key notions: person, economy, politics, economic policy, state.

Джура Р. А. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (Киев, Украина)

E-mail: zhzhkot@gmail.com, ORCID 0000-0003-4318-1166

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ЭВОЛЮЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Аннотация. Актуальность проблемы. Периодизация эволюции теории экономической политики базируется на отличиях определения предмета экономической теории – как части философии морали, как науки о материальном богатстве наций, как науки о рациональном поведении людей. **Цели исследования:** представляется необходимым проанализировать основные идеи классической политической экономики. Анализ последних исследований и публикаций – рассматриваются подходы, обоснованные в свое время такими мыслителями, как Н.Макиавелли, Т.Гоббс, Дж.Локк, Г.Гегель, К.Маркс, Дж.Роулз, А.Смит, Д.Рикардо, Дж.Кейнс, Л.фон Мизес, М.Фридман, Ф.А.фон Хайек, Р.Кохане, В. Андрущенко, Р.Олексенко и других. **Методология исследования.** Методологическую основу исследования составляет система общенаучных и общедополняющих методов исследования. Использовано метод системного анализа, дедуктивный и индуктивный анализ, структурно-функциональный и сравнительный метод, исторический и метод наблюдения и другие. **Использование неисследованных частей общей проблемы.** Остаются недостаточно исследованными и требуют углубленного изучения вопросы - направления усовершенствования теоретико-методологических оснований реализации государственной экономической политики в современных условиях. **Постановка задания.** Определить сущность государственной экономической политики и очертить основные ее элементы. Рассмотреть основные этапы и принципы реализации государственной экономической политики в современных условиях. **Изложение основного материала.** Сложные и противоречивые процессы современных общественных трансформаций и необходимость преодоления кризисных явлений в экономике требуют соответствующего влияния государства и необходимость преодоления кризисных явлений в экономике, требуют соответствующего влияния государства и четко действующей системы социально-экономического управления путем формирования и реализации эффективной государственной экономической политики. **Выводы.** Основные теоретические направления характеризуют основные модели реализации экономической политики : либеральную и государственную. Между очерченными альтернативными моделями существует значительный диапазон

промежуточных способов реализации экономической политики, в рамках которых государственная регуляция ограничивается определенными сферами.

Ключевые слова: человек, экономика, политика, экономическая политика, государство.

Стаття рекомендована до публікації д.е.н., проф. Бойко О.В. (Запоріжжя, Україна)

Надійшла до редколегії: 17. 02.2018 р.

Прийнята до друку: 22. 02.2018 р.

Джура Роксолана Олександрівна, пошукач, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна), вул. Пирогова, 9, м. Київ 01601 Україна
E-mail: zhzhkot@gmail.com, ORCID 0000-0003-4318-1166